

**АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ПОКАЗНИКІВ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ ЛІСУ
ЯК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ****ANALYTICAL REVIEW OF THE ILLEGAL CUTTING
OF TREES AS A CRIMINAL OFFENSE****Олійничук Р.П.,
к.ю.н., доцент,****доцент кафедри кримінального права та процесу
Тернопільський національний економічний університет**

У статті висвітлено аналітичні аспекти незаконної порубки лісу в Україні. Здійснено аналіз кількісних і якісних показників незаконної порубки лісу, зареєстрованих вітчизняними органами внутрішніх справ. Досліджено структуру облікованих кримінальних правопорушень у сфері незаконної порубки лісу. На підставі результатів аналізу сформульовано авторські висновки щодо виявлених тенденцій.

Ключові слова: незаконна порубка лісу, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність.

В статье освещены аналитические аспекты незаконной рубки леса в Украине. Осуществлен анализ количественных и качественных показателей незаконной рубки леса, зарегистрированных отечественными органами внутренних дел. Исследована структура учтенных уголовных правонарушений в сфере незаконной рубки леса. На основании результатов анализа сформулированы авторские выводы относительно выявленных тенденций.

Ключевые слова: незаконная рубка леса, уголовное преступление, уголовная ответственность.

The analytical aspects of illegal cutting of trees in Ukraine were highlighted in the article. The analysis of quantitative and qualitative indicators of cutting of trees, registered by the domestic law enforcement authorities was made. The structure accounted criminal offenses in the illegal cutting of trees was investigated. The author conclusions on the identified trends, based on the analysis results were formulated.

The research of illegal cutting of trees is very topical, especially for Ukraine. The objective current trend is the criminalization of illegal cutting of trees that creates conditions for the growth of the shadow sector in the lumber industry.

In order to prevent the depletion of forest resources of Ukraine there was established the requirements and the responsible unlawful attacks on this natural object by the modern law of Ukraine. Massive deforestation, including illegal, in our country leads to soil erosion, depletion of rivers, negative climate changes, which affects people's lives.

The analysis of the illegal cutting of trees led to the conclusions that:

1. The negative trend of quantitative growth of illegal cutting of trees was established because during 2013–2015 there was increasing of amount this type of crime, accounted by the law enforcement authorities of Ukraine.

2. The effectiveness of the law enforcement authorities towards identifying of suspects of illegal cutting of trees over the past three years has decreased by 1,5 times, because the share of criminal offenses in which individuals served notice of suspicion in the total number of criminal offenses has trend to reduction. In addition, there was established an increase of share of criminal offenses in which the decision is not accepted at the end of the reporting period in the total number of accounted criminal offenses for the analyzed period.

The identifying threatening trends of illegal cutting of trees contribute to the need to develop effective measures to combat this negative phenomenon.

Key words: illegal cutting of trees, criminal offense, criminal liability.

Беззаперечним є твердження, що ліс має надзвичайно важливе значення як природний ресурс, а також засіб задоволення потреб людини в деревині та іншій лісовій продукції. Крім того, даний об'єкт природи має не меншу цінність через вплив на клімат, атмосферу, виконання ґрунтозахисних, водоохоронних та інших корисних функцій, а також в оздоровленні, відпочинку, забезпеченні культурних та естетичних потреб суспільства. Проте через зменшення площ лісів та їхню деградацію поширення набуває ерозія ґрунтів, зменшення біологічної різноманітності, зростання шкоди середовищу проживання диких тварин, деградація водозбірних територій тощо, що в кінцевому підсумку призводить до погіршення якості життя та обмеження можливостей сталого розвитку. Варто відзначити, що показник лісистості України становить лише 15,7% (при оптимальному для неї показнику – 20%).

З метою запобігання виснаженню лісових ресурсів України сучасним правом встановлено не тільки вимоги щодо їхнього раціонального використання, але й відповідальність за незаконні посягання на даний природний об'єкт, які можуть спричинити незворотні негативні зміни в довкіллі загалом. Масова вирубка лісів, у т. ч. незаконна, на території нашої держави призводить до ерозії ґрунтів, виснаження річок, негативних змін клімату, що погіршує життя людей. Наприклад, вирубка лісів у Карпатах стала причиною зсувів, які заподіяли екологічну та економічну шкоду, що підриває економіку не тільки регіону, а й усієї держави [7, с. 3]. Водночас спостерігається значна крими-

налізація незаконних порубок лісу, які створюють умови зростання тіньового сектору у лісопромисловому комплексі [4, с. 183].

З огляду на вищезазначене дослідження тенденцій останніх років щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконною порубкою лісу, є актуальним, оскільки має важливе науково-практичне значення.

Незаконна порубка лісу як правовий об'єкт вивчалась багатьма вченими-юристами. Зокрема, В. Попревич приділив увагу сучасному стану та перспективам розвитку кримінально-правової охорони лісів України [4]. О. Скворцова розмежувала незаконну порубку лісу із суміжними складами злочинів [7]. О. Сторчоус дослідив питання кримінальної відповідальності за самовільні порубки лісу [8].

Метою статті є здійснення ґрунтового аналізу показників незаконної порубки лісу як кримінального правопорушення та виявлення сучасних тенденцій.

З-поміж усіх кримінально караних лісопорушень найбільш поширеним видом залишається незаконна порубка лісу, відповідальність за яку встановлена у ст. 246 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Водночас у даній нормі права відсутнє тлумачення сутності поняття «незаконна порубка лісу», однак воно розкривається у підзаконному акті Кабінету Міністрів України, а саме в його Постанові «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд» від 24 липня 2013 р. № 541. Даним

нормативно-правовим документом затверджено такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок:

- незаконної рубки або пошкодження дерев та рослин, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня припинення росту;
- пошкодження дерев та рослин, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня неприпинення росту;
- знищення або пошкодження лісових культур, природного підросту та самосіву, сіянців і саджанців [5].

Верховний Суд України у Постанові Пленуму від 10 грудня 2004 р. № 17 звертає увагу судів на те, що кримінальна відповідальність за незаконну порубку лісу (ст. 246 КК України) настає у випадках, коли остання здійснювалася з порушенням нормативних актів, які регулюють порядок порубки дерев і чагарників, у лісах, захисних та інших лісових насадженнях (якщо при цьому заподіяно істотну шкоду), або в заповідниках чи на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах.

Зокрема, визнається незаконною порубка дерев і чагарників, вчинена: без відповідного дозволу; за дозволом, виданим із порушенням чинного законодавства; до початку чи після закінчення установлених у дозволі строків; не на призначених ділянках чи понад установлену кількість; не тих порід дерев, які визначені в дозволі; порід, вирубки яких заборонено [6].

Вітчизняний законодавець за незаконну порубку лісу карає штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк (ст. 246 КК України) [2]. Однак результати аналізу кількісних і якісних показників незаконної порубки лісу, зареєстрованих органами внутрішніх справ України (Табл. 1), свідчать, що встановлені санкції не мають дієвого превентивного значення.

Отже, на основі даних Таблиці 1 можна зробити наступні **висновки**:

1) протягом аналізованого періоду збільшилась кількість облікованих органами внутрішніх справ України кримінальних правопорушень у сфері незаконної поруб-

Таблиця 1

**Аналіз кількісних і якісних показників незаконної порубки лісу,
зареєстрованих органами внутрішніх справ України (складено автором [1])**

№ п/п	Показники	Роки			Відхилення	
		2013	2014	2015	2015 р. від 2013 р.	2015 р. від 2014 р.
1.	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді	968	1018	1477	509	459
2.	Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	216	243	217	1	-26
2.1.	Частка кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру, у загальній кількості облікованих кримінальних правопорушень, % (п.2/п.1)*100%	22,3	23,8	14,7	-7,6	-9,1
3.	Кримінальні правопорушення у провадженнях, досудове розслідування у яких зупинено відповідно до ст. 280 КПК України:	1	1	2	1	1
3.1.	– у зв'язку із захворюванням підозрюваного	0	0	1	1	1
3.2.	– коли місцезнаходження підозрюваного невідомо	1	1	1	0	0
3.3.	– у зв'язку із виконанням процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва	0	0	0	0	0
4.	Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду:	264	291	248	-16	-43
4.1.	– з обвинувальним актом	207	231	203	-4	-28
4.2.	– з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності	1	1	2	1	1
4.3.	– з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру	0	0	0	0	0
4.4.	– з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру	0	0	0	0	0
4.5.	– вчинені особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення	25	27	23	-2	-4
4.6.	– вчинені групою осіб	25	28	18	-7	-10
4.7.	– вчинені у стані алкогольного сп'яніння	0	0	0	0	0
4.8.	– вчинені неповнолітніми або за їх участю	6	4	2	-4	-2
4.5.	Частка кримінальних правопорушень, за якими провадження направлені до суду, у загальній кількості облікованих кримінальних правопорушень, % (п.4/п.1*100%)	27,2	28,5	16,7	-10,5	-11,8
5.	Кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито:	2009	1040	1192	-817	152
5.1.	у т.ч. за ч. 1 пп. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК України	2008	1040	1191	-817	151
6.	Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято	758	785	1269	511	484
6.1.	Частка кримінальних правопорушень, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято, у загальній кількості облікованих кримінальних правопорушень, % (п.6/п.1*100%)	78,3	77,1	85,9	7,6	8,8

ки лісу. Так, у 2015 р. зафіксовано 1477 злочинів, що на 509 більше, ніж у 2013 р. та на 459 більше, ніж у 2014 р. Таким чином, намітилась негативна тенденція кількісного зростання незаконної порубки лісу;

2) ще одним тривожним сигналом є зменшення кількості кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру. У 2015 р. було вручено повідомлення про підозру у 217 кримінальних правопорушеннях, що на 1 менше, ніж у 2013 р. та на 26 менше, ніж у 2014 р. Це є черговим доказом високого ступеня латентності даного виду злочинних діянь, що пов'язано зі специфікою їх розслідування та виявлення підозрюваних осіб.

Частка кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру, у загальній кількості облікованих кримінальних правопорушень має тенденцію до зменшення і варіює від 22,3% – у 2013 р. до 14,7% – у 2015 р. Це вказує на зниження ефективності роботи правоохоронних органів у напрямі виявлення підозрюваних осіб у вчиненні екологічних злочинів у 1,5 рази;

3) впродовж 2013–2015 рр. приблизно однаковою залишається кількість кримінальних правопорушень у провадженнях, досудове розслідування у яких зупинено відповідно до ст. 280 КПК України, а саме, якщо: підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком; підозрюваний переходиться від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме; наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва [3];

4) у 2015 р. було обліковано 248 кримінальних правопорушень, за якими провадження направлені до суду, що на 16 менше, ніж у 2013 р. та на 43 менше, ніж у 2014 р. При цьому можна відмітити, що:

– кількість проваджень з обвинувальним актом, які становлять найбільшу питому вагу у кримінальних правопорушеннях, за якими провадження направлені до суду, зменшилась з 231 – у 2014 р. до 203 – у 2015 р.;

– кількість проваджень з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності зросла протягом аналізованого періоду і в 2015 р. становила 2, що на 1 більше, ніж у 2013 та у 2014 рр.;

– кількість проваджень з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру та з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру протягом 2013–2015 рр. дорівнює нулю.

Хоча спостерігається позитивна тенденція щодо кримінальних правопорушень, за якими провадження направлені до суду, вчинені:

– особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення: 25 – у 2013 р., 27 – у 2014 р. та 23 – у 2015 р.;

– групою осіб: 25 – у 2013 р., 28 – у 2014 р. та 18 – у 2015 р.;

– вчинені у стані алкогольного сп'яніння: відсутні;

– вчинені неповнолітніми або за їх участю: 6 – у 2013 р., 4 – у 2014 р. та 2 – у 2015 р.

Зменшення кількості кримінальних правопорушень, за якими провадження направлені до суду, зумовило зниження частки кримінальних правопорушень, за якими провадження направлені до суду, у загальній кількості облікованих кримінальних правопорушень, а саме: 27,2% – у 2013 р., 28,5% – у 2014 р. та 16,7% – у 2015 р., що є черговим підтвердженням зниження ефективності діяльності правоохоронних органів у досліджуваній сфері;

5) кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито, в разі, якщо: встановлена відсутність події кримінального правопорушення; встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення; набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою; існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню (пп. 1, 2, 4, 6 КПК України [3]) мають спадну тенденцію (їхня кількість зменшилась із 2008 – у 2013 р. до 1191 – у 2015 р.), що в цілому можна охарактеризувати як позитивне явище;

6) кількість кримінальних правопорушень, у яких на кінець звітнього періоду рішення не прийнято, значно зросла протягом аналізованого періоду. Так, у 2013 р. вона становила 758 кримінальних правопорушень, у 2014 р. – 785, що на 27 більше, ніж у 2013 р., а у 2015 р. – 1269, що на 484 більше, ніж у 2014 р., та на 511 більше, ніж у 2013 р., тобто за період 2013–2015 рр. даний показник значно зріс, а саме у 1,7 рази.

Водночас зміна частки кримінальних правопорушень, у яких на кінець звітнього періоду рішення не прийнято, у загальній кількості облікованих кримінальних правопорушень протягом аналізованого періоду наштотухе на тривожний висновок щодо якості роботи правоохоронних органів у сфері боротьби із незаконною порубкою лісу. У 2015 р. вона дорівнювала 85,9%, що на 7,6% більше, ніж у 2013 р. та на 8,8% більше, ніж у 2014 р.

Проведений аналіз незаконної порубки лісу дозволяє стверджувати про те, що:

1. Намітилась негативна тенденція кількісного зростання незаконної порубки лісу, оскільки протягом 2013–2015 рр. збільшилась кількість облікованих органами внутрішніх справ України даного виду злочину.

2. Ефективність роботи правоохоронних органів у напрямі виявлення підозрюваних осіб у вчиненні незаконної порубки лісу впродовж останніх трьох років знизилась у 1,5 рази, оскільки частка кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру, у загальній кількості облікованих кримінальних правопорушень має тенденцію до зменшення. Крім того, відзначено збільшення частки кримінальних правопорушень, у яких на кінець звітнього періоду рішення не прийнято, у загальній кількості облікованих кримінальних правопорушень протягом аналізованого періоду.

Виявлення загрозливих тенденцій незаконної порубки лісу зумовлює необхідність розроблення ефективних заходів щодо протидії, що є перспективами подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіти про роботу органів досудового розслідування за 2013–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua>.
4. Попревич В. М. Сучасний стан та перспективи розвитку кримінально-правової охорони лісів України / В. М. Попревич // Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право». – 2014. – Вип. 8. – С. 180–185.
5. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 541 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>
6. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року № 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>
7. Скворцова О. В. Кримінально-правова характеристика незаконної порубки лісу за кримінальним законодавством України (на підставі матеріалів практики Автономної Республіки Крим) : Дис. ... канд. юрид. наук за спец. : 12.00.08 / О. В. Скворцова ; Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2007. – 21 с.
8. Сторчоус О. Кримінальна відповідальність за самовільні порубки лісу : Навчальний посібник / О. Сторчоус. – К. : ВАІТЕ, 2012. – 116 с.